

Inauguració del curs acadèmic 2012-2013

Universitat Pompeu Fabra

Dilluns, 17 de setembre del 2012

Senyor secretari, senyors rectors, senyors presidents dels Consells Socials, senyor director general, senyor secretari general del CIC, professors, amics, és una satisfacció estar avui amb vosaltres. Aquest no és un dia qualsevol i, sobretot, aquest no és un any qualsevol. Us agraeixo que estigueu aquí. Més en general, vull agrair a tota la comunitat universitària l'esforç que està fent per mantenir la integritat i la qualitat de la nostra educació superior en circumstàncies no gens fàcils.

Els temps excepcionals són temps que permeten, més aviat diria que obliguen, a reflexionar sense reserves mentals, ja que las rutines del passat no són les que ens ajudaran a confrontar millor els reptes del futur.

Em permetreu doncs unes quantes observacions. No són sistemàtiques.

1.- La primera potser us sorprendrà perquè vol anar més enllà del simple fet de dir-vos que cal resistir i que cal evitar el deteriorament del sistema. De fet, us vull proposar que el sector de l'educació superior catalana ha d'encarar el futur amb *voluntat d'expandir-se*. I l'eix d'aquesta expansió ha de ser la captació d'alumnes de l'exterior de Catalunya. Sabeu que el *mot d'ordre* pel món econòmic és el de treballar a fons en el front de l'exportació. Ho necessitem per generar més activitat econòmica però també perquè ens obliga a ser més competitius. Doncs el mateix passa amb l'educació superior. El context és propici, la mobilitat internacional d'estudiants està augmentant molt i tots els indicadors pronostiquen que el creixement serà intens en els propers anys i dècades. Sens dubte, el món universitari anglosaxó en serà un gran beneficiari. Però, si ho fem bé i ens ho proposem, també hi haurà un bon lloc per a nosaltres. Tenim possibilitats i molt camí per córrer. Avui, la proporció de no espanyols en estudis pre-Bolonya i de grau és només del 4% (la peculiaritat del grau de 4 anys no ajuda). En màsters, i sobretot en Doctorat (40% de no espanyols), estem millor i el desenvolupament dels màsters d'excel·lència i de sistema ens ha de donar un bon impuls. És un fet que tenim un entorn, incloent en aquest terme l'universitari, atractiu pels estudiants d'arreu del món (pensem, per exemple, en els Erasmus). Ho hem d'aprofitar, com també ho hem de fer amb l'abundós talent formador de què disposem. Augmentar l'activitat educativa d'exportació (deixeu-me dir-ho així) significa llocs de treball i la bona utilització del capital humà que tenim a casa, que si no fem alguna cosa se'ns dispersarà pel món. És prou bo perquè això ens passi si no hi trobem alternatives.

Tenim un sistema universitari amb prou força i qualitat i amb prou capacitat de competir, i al mateix temps de cooperar internacionalment, per assolir l'objectiu d'esdevenir el nucli

preeminent de l'educació superior al sud d'Europa, contribuint així a fer de Catalunya un pol de coneixement de primera magnitud.

Ara bé, hem de ser conscients que aquest programa d'expansió ens obligarà a ser molt creatius pel que fa a formes organitzatives i de governança, a models econòmics (pensem, per exemple, que no ens podem permetre subvencionar massivament estudiants externs), a l'articulació de noves formes de col·laboració entre les diferents institucions del sistema i amb entitats privades, en la cerca activa de socis internacionals, o, finalment, en l'acreditació de competències en els tres primers anys del grau que permeti més mobilitat amb la resta d'Europa.

Catalunya ha sabut crear un sistema propi de recerca que en un període relativament curt de temps s'ha posicionat internacionalment amb efectivitat i impacte. Ara hem de ser valents per avançar en el terreny universitari i desenvolupar un model propi que ens permeti també estar presents amb força al món. Aniré més enllà: Catalunya ha de poder fer del seu sistema de coneixement (recerca i universitats) un element central del nou model econòmic que haurem de potenciar per sortir de l'atzucac actual i que ens haurà de fer capaços d'atraure inversions en coneixement i d'exportar-ne.

2. Permetin-me una paraula sobre la *governança* universitària, un tema en què, com sabeu, hem insistit. Els reptes que la universitat afronta, en un entorn cada vegada més competitiu, exigeixen que les nostres universitats intensifiquin el seu lideratge de la societat del coneixement. Per fer-ho possible és necessària, entre d'altres, una profunda reforma del sistema de governança (gairebé tots el països de la UE l'han fet) que, alhora, incrementi l'autonomia de la institució i la seva capacitat de decidir i dirigir, que la faci més àgil i que incorpori uns mètodes efectius d'avaluació i rendiment de comptes. Som conscients que per aconseguir-ho plenament es requeriran modificacions legislatives a les Corts espanyoles i és important, per tant, disposar d'una posició pròpia des de Catalunya. El Govern va encarregar a un equip d'experts un document sobre la qüestió. L'equip ha fet una gran feina i el document ja ha estat lliurat a la Comissió de Governança, on hi són representats tots els agents implicats en el sistema i on esperem que tingui lloc un diàleg fructífer sobre el tema.

3.- No voldria evitar parlar de *finançament*. Sé que us preocupa. Alhora no vull ni no parlar clar ni donar-vos falses esperances. No puc preveure el futur amb precisió. Però sí que intueixo un futur on una fiscalitat sotmesa, fins i tot en períodes de normalitat, a múltiples tensions i exigències, no resoldrà el tema del finançament públic de l'educació superior donant-li prioritat. Les pensions, la sanitat, fins i tot l'educació infantil, aniran al davant. Us ho esmento com una conjectura sobre un fet, no com un judici valoratiu. Penso, doncs, que la necessitat de generar fonts alternatives de finançament complementàries a les tradicionals serà un gran repte dels temps que vénen. I afegixo, per no amorosir el que us estic dient, que el manteniment de la qualitat i de la competitivitat en el context internacional emergent demanarà més finançament.

Aquest curs hem completat una nova política de preus. Ha estat una decisió complexa però necessària per mantenir la qualitat del nostre sistema. És una política que es basa en dues premisses: la primera és establir una major corresponsabilitat dels estudiants beneficiaris dels serveis acadèmics (fins ara l'aportació era del 14% del cost. Amb el nou model, qui més aporti no superarà el 25%), la segona garantir que cap alumne potencial resident a Catalunya quedi exclòs de l'accés als estudis universitaris per motius econòmics. En aquest sentit estem convençuts que el model amb ajuts lligats a la renda familiar és raonable i aprofundeix en el concepte d'equitat. És prou evident que estarem amatents a aprofitar totes les possibilitats d'estendre les polítiques de beques i de préstecs. En aquest segon aspecte, préstecs, hi hauria molt a fer, sobretot si comptéssim amb la col·laboració de les entitats financeres i del govern central (quan es produirà el traspàs de les beques? Continuarem insistint).

4.- En temps com els presents cal *optimitzar*. Aquesta constatació obligarà a quelcom que és bo en qualsevol cas: a aprofundir significativament en la col·laboració entre les diferents universitats. La tasca ja està endegada i vull felicitar a les universitats públiques per haver fet possible que en mig any el Consorci de Serveis Comuns del sistema públic sigui una realitat. Així, l'entitat que sorgirà de la unió entre el Cesca i la Cbuc ha de marcar una intensificació en l'aprofitament de les economies d'escala en molts serveis no estrictament acadèmics (com ja hem fet amb una institució com l'Agaur). Però també caldrà intensificar la col·laboració en els aspectes acadèmics. Per una banda, és molt possible que estiguem en condicions d'oferir un màster, o un grau, molt competitiu només si comptem amb un quadre de professors seleccionat de diverses universitats i, per què no?, centres de recerca. Amb el professorat d'una sola universitat no podem. Hauríem d'aplanar el camí per aconseguir la permeabilitat necessària que faci això possible. O fins i tot la mobilitat de professors entre universitats que permetin la consolidació de dinàmiques d'especialització.

5. Voldria esmentar alguns dels reptes relacionats amb la *programació*. En primer lloc convé aclarir un malentès comú. Dotze universitats per a un país de 7 milions i mig d'habitants (i l'ambició d'atreure alumnes externs) no és un nombre excessiu d'universitats. No en sobren. És una magnitud ben alineada amb els estàndards internacionals. Una altra cosa seria que les 12 intentessin fer el mateix, i amb la mateixa intensitat de docència i recerca. Això no tindria gaire sentit. Cal, doncs, determinació i generositat per avançar cap a un grau més elevat d'especialització que el que ara tenim. Cada universitat ha de cercar la seva especificitat i decidir on vol concentrar esforços tot detectant i reforçant els seus potencials d'excel·lència. Les nostres universitats han de saber trobar aquells àmbits en els quals poden especialitzar-se, atenent a consideracions de docència o de recerca o de transferència. El context econòmic no ho fa fàcil però és aquí on les universitats hauran de saber aportar valor i ajudar-se a si mateixes.

En el tema de la programació, clau pel que us acabo de dir, hem fet camí. Hem pactat amb les universitats un criteri pels màsters que estan permetent racionalitzar l'oferta, prioritzant la

qualitat per sobre de la quantitat i impulsant iniciatives singulars. I esperem que passi el mateix pel que fa als graus.

Jo no sé com, en nom de Bolonya -un procés que se suposava havia d'impulsar graus generalistes-, hem acabat amb una fragmentació al meu parer excessiva de les portes d'entrada (titulacions) a la universitat. No ens ha passat només a nosaltres, cal dir-ho. Ha passat molt a Europa. Aquesta fragmentació introdueix una rigidesa que no estimula la generació d'una bona concordança entre aptituds, vocacions i empleabilitat. Hauríem de poder avançar cap a un model on es reduïssin les portes d'entrada mentre que es mantinguessin les de sortida, de manera que les titulacions de sortida es convertissin simplement en *majors*, o mencions, de les titulacions d'entrada, més genèriques. Crec que amb una mica de creativitat podríem anar força lluny en aquest camí (l'incipient popularitat de les titulacions dobles és una adaptació que en el fons va en la mateixa direcció).

6.- És essencial que la universitat cuidi i gestioni bé el talent del que disposa, o pot disposar. Sense aquest, ja ho he dit abans, no podrem desenvolupar projectes ambiciosos. Aquesta necessitat l'hem reconeguda i hi continuarem treballant. Amb programes com ICREA Acadèmia o com el Serra-Húnter. Aquests programes continuaran sent una prioritat, fins i tot amb les limitacions actuals. En particular, el Programa Serra-Húnter ja és una realitat i sens dubte constituirà un instrument potent de retenció i captació de talent a les nostres universitats, complementat any rere any, enguany inclòs, amb les convocatòries d'assistents predoctorals i postdoctorals. Val a dir que no impulem un model nou sinó que desenvolupem, tot donant un pas més, el model català que vam establir a la LUC. El Programa Serra-Húnter, basat en la contractació laboral, també ens ha d'ajudar a augmentar el nivell d'internacionalització del professorat (el 3% actual és massa baix, encara que seria més alt si incloguéssim els investigadors ICREA que són a les universitats).

Deixeu-me fer, per finalitzar aquest punt, un parell d'observacions sobre la recerca i les universitats. La primera és que el programa Serra-Húnter podria constituir per a les universitats un impuls a la recerca similar al que ha representat ICREA. De fet, conceptualment es situaria en un punt intermedi entre ICREA Acadèmia i ICREA. La segona, que convindria aprofitar millor les sinèrgies potencials entre les universitats i els centres CERCA. Ja tenim alguns bons exemples i fóra bo, doncs, generalitzar les millors pràctiques en aquest àmbit.

7.- Hem de tenir presents les noves tendències de l'educació virtual. Un fenomen nou, que ens ve dels EUA, són els cursos en línia, gratuïts i massius (*massive, open, on-line courses*, o MOOCs). Encara no han trobat la seva forma final, però no tinc dubte que la trobaran i podran oferir unes bones oportunitats educatives als nostres ciutadans i, per tant, constituir un repte competitiu molt fort per a les nostres universitats. Les grans universitats del món se'ns posaran a casa, podríem dir. Cal anticipar-ho i aquí, una altra vegada, la col·laboració entre universitats pot ser essencial.

8.- Un repte vital per a les nostres universitats, i per a Catalunya, és aconseguir convertir-les en un *motor de desenvolupament* econòmic i social, que ajudi a donar resposta als reptes del nostre país en aquests àmbits (educació, salut, seguretat, tecnologies, economia, energia, integració social,...). És així com la nostra societat sentirà les seves universitats a prop. Cal també que el nostre sistema productiu, el que existeix i el que pot existir via nova inversió interna o externa, trobi a les nostres universitats el soci científic, tecnològic i formatiu amb el qual pugui consolidar processos d'innovació i de millora continuada. Tenim tot un seguit d'activitats, iniciatives i programes, alguns establerts recentment, orientats a aquest objectiu: doctorats industrials, concentració dels centres de transferència de les universitats, xarxa d'empreneduria, convenis de pràctiques, enfortiment de l'ocupabilitat de graus i màsters, intercanvi de professorat i professionals entre l'acadèmia i l'empresa, potenciació de la creació d'empreses de base tecnològica, etc.

Finalment, no hem d'oblidar que el nostre territori natural d'actuació és Europa i que Europa ens demana, en el context de l'Estratègia 2020, definir la nostra "Regional and Innovation Smart Specialization Strategy". D'acord amb la Comissió Europea, ho començarem a fer aquest mateix mes. L'estratègia s'ha d'articular a partir de les necessitats del teixit productiu del nostre país i és una gran oportunitat, iniciada ja fa temps una política científica orientada per normes internacionals, per aconseguir que el coneixement generat a les universitats i centres de recerca arribi als sectors econòmics per, en definitiva, crear riquesa i llocs de treball. Per cert, d'aquest treball d'elaboració estratègica en sortirà el futur Pla de Recerca i Innovació del Govern, que s'iniciarà el 2014 (l'actual cobreix el període 2010-2013).

Avui tots sabem que amb l'esforç de molta gent i la continuïtat de les polítiques científiques, Govern rere Govern, el nostre sistema de recerca s'ha consolidat a primer nivell internacional. Sense deixar de treballar per mantenir aquest actiu en aquest nivell d'excel·lència (un esforç clau en les condicions actuals), ara és el moment de fer que les nostres empreses, tant les ja existents com les que es van creant amb una base intensiva en coneixement (que ja no són poques però que tenen dificultats per créixer fins a nivells de competència mundial), se'n puguin beneficiar. Aquest és el gran repte per a la dècada present, al qual l'esmentada estratègia vol donar resposta.

Una darrera paraula. Tots sabem que Catalunya passa per moments decisius, carregats d'incerteses, però també esperançadors. Us voldria transmetre la meva il·lusió: que quan en el futur mirem cap enrere, es pugui dir que vam saber superar molt bé una crisi paorosa i que ho varem fer per tres causes: la nostra fermesa com a poble, la nostra voluntat de treball i d'esforç que no va defallir i la nostra aposta col·lectiva per l'economia del coneixement, és a dir, per la universitat, la recerca i la innovació.

Moltes gràcies.

